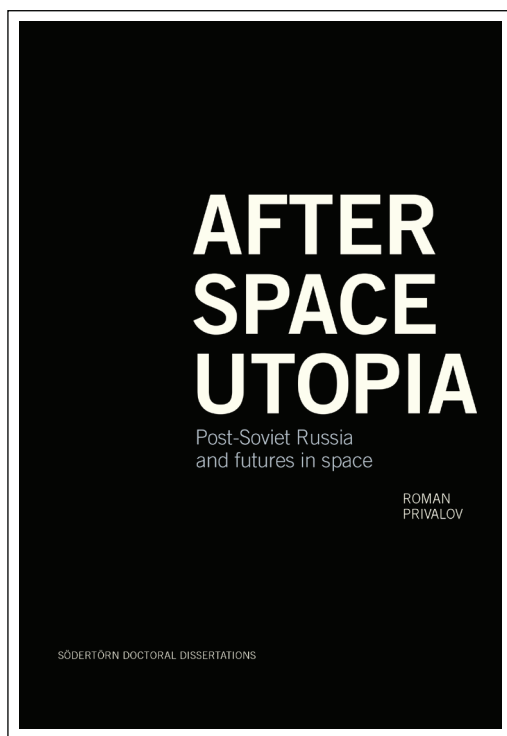

After Space Utopia: Post-Soviet Russia and Futures in Space

Roman Privalov

Stockholm: Södertörns högskola 2023
210 sider. ISBN 9789189504271

Omtalt av **Tora Berge Naterstad**
[ph.d.-kandidat, Institutt for statsvi-
tenskap, Universitetet i Oslo, t.b.nater-
stad@stv.uio.no]

Roman Privalovs *After Space Utopia: Post-Soviet Russia and Futures in Space* er en kreativ, utfordrende og grundig doktoravhandling om rollen fremtidsforestillinger om verdensrommet spiller i dagens Russland. Avhandlingen stiller tre store spørsmål: Hvordan, om i det hele tatt, fremmer politiske og populærkulturelle verdensromsvisjoner ny politisk forestillingsevne gjennom disses tilnærminger til mulige eller ønskelige sosiale og politiske fremtider? Hvordan tar nåtidens forestillinger om verdensrommet opp i seg den sovjetiske romfartsutopismen når de formulerer mulige fremtidsbilder? Og, hvordan forholder det postsovjetiske Russlands sosiale og politiske romfuturesisme seg til en global kontekst preget av nye former for romekspansjonisme, kommersialisering, militarisering og kommodifisering av rommet? Disse spørsmålene forsøkes besvart i fem artikler med stor teoretisk og metodologisk bredde.

Privalovs tilnærming er forfriskende fordi den utfordrer fortellinger om Russlands utvikling som en tilbakegang til, eller stagnasjon i, det arkaiske, og vektlegger de høyst moderne, eller postmoderne, forutsetningene som har skapt, muliggjør og skaper dagens Russland. Studiene hans av det ytre roms tilstedeværelse i

det russiske samfunnet bygger først og fremst på postmarxistisk politisk økonomi, postkolonial hybriditet («subalternt imperium-paradigmet», s. 39) og kritiske fremtidsstudier, med et rammeverk som henter fra Foucault (biopolitikk), Deleuze og Guattari (begjær, *assemblage*, *lines of flight*), Latour (STS), Bauman (retrotopi) og mange andre.

Teoretiseringen kunne med det lett blitt parodisk – et postkolonialt og postmarxistisk perspektiv på postsovjetisk og postsosialistisk postmodernitet. På en måte er disse begrepene selv et uttrykk for noe som er et sentralt poeng hos Privalov: Vi lever i en tid hvor forhandlinger av vårt forhold til fortiden tar mer plass enn futuristiske eller utopiske visjoner om fremtiden. Et presist språk holder hans post-tradisjonelle rammeverk på rett side av grensen mot det parodiske, og forfatteren navigerer ganske sømløst mellom ulike litteraturer, fra internasjonale relasjoner, politisk økonomi og filosofi til kultursosiologi.

Metoden er først og fremst narrativ analyse, men i stedet for å begrense seg til å studere offisielle tekster og uttalelser, utforsker artiklene alternative romvisjoner som forholder seg på ulike måter til den offisielle romfartsdiskursen der de kommer til uttrykk: på museer, i ekspertmiljøer, i kunstprosjekter og i fiksjon.

Avhandlingen utforsker en verden som er større enn Russland. De siste tiårene har en ny romfartsekspansjonisme blomstret opp, denne gangen ledet an av ikke-statlige aktører. Mens rommet historisk sett har fungert som et sted der sosiale og politiske alternativer har blitt forestilt og konstruert, gjennom utopisme, politisk futurisme og science fiction-fantasier, kritiseres nåtidens romekspansjonisme for å «gjenopplive koloniale diskurser og praksiser og tjene som en mulighet for avsindig eskapisme» (s. 188). Forfatteren beskriver nåtiden som en postmoderne tilstand hvor politisk lederskap er løsrevet fra helhetlige fremtidsutopier, mens våre forestillinger om fremtiden er overveldende apokalyptiske, preget av økologisk, økonomisk, sosial og politisk krise. Her er avhandlingen ikke bare analytisk, men preskriptiv. Forfatteren ser etter rom for og oppfordrer til en ny politisk forestillingsevne.

Privalov beskjeftiger seg imidlertid først og fremst med det særrussiske. Russiske fremtidsforestillinger om verdensrommet skiller seg ut som spesielt interessante fordi de følger etter et mislykket utopisk sosialistisk modernitetsprosjekt. Med det første romkappløpet ble verdensrommet eksplisitt politisert og fungerte som et sted for futuristisk utopisk sosial og politisk fantasi. «Utbredt tap av futuristiske horisonter, mistro til fremskritt og blomstrende nostalgi» beskrives som betegnende for en postsosialistisk tilstand (s. 18), samtidig som dobbeltheten mellom subalternitet og dominans særpreger russiske romvisjoner (s. 35).

Første artikkel, *Russian Space Policy and Identity: Visionary or Reactionary?* (samskrevet med Johan Eriksson) tar for seg offisiell romfartsdiskurs og fraværet av overordnet fremtidsvisjon. Offisiell retorikk feirer heller landets romfartshistorie, og i nåtiden er fokuset på konkurransedyktighet, samarbeid og demilitarisering. Forfatterne kobler dette til stormaktsidentitet og anerkjennelse fra Vesten.

I artikkel 2, *Through the Thorns to Where? The Politics of Alternative Appropriations of Soviet Space Culture in Contemporary Russia*, utforskes implikasjonene av det tilbakeskuende i den russiske romfartskulturen videre. Nostalgitiske narrativer kan fungere nasjonsbyggende og legitimerende for det Kreml-styrte maktregimet. Det er imidlertid ikke bare maktens sentrum som approprierer sovjetisk romfartskultur. I kulturelle produksjoner, som utstillinger i Russlands største romfartsmuseer, identifiserer Privalov også fortellinger som overskrider den legitimerende funksjonen og ymter om futuristisk visjon. Forfatterens tilnærming gjør synlig interessante spenninger, og er, i likhet med i de neste tre artiklene, til inspirasjon for andre på jakt etter metoder for å forske på alternative fremtidsforestillinger i relativt ufrie kontekster.

Det er slike steder «i den politiske maktens randsoner og med større autonomi fra den offisielle diskursen» som Privalov utforsker i tredje, fjerde og femte artikkel. *Is the Future Soviet? USSR-2061 and the Reality of Utopia* kommer en tett på amatør-kunstprosjektet «USSR-2061». Artikkelen utforsker utopiers transformative potensial. Kunstprosjektet, som forestiller seg et nytt SSSR et århundre etter Jurij Gagarins pionerferd rundt jorda, ender i sin jakt på realisme ofte med å speile den offisielle diskursens sovjetnostalgi og retrofuturisme. Også her finner imidlertid Privalov en mulighet for noe overskridende, i prosjektets slektskap til den russiske kosmismen (verd et Google-dypdykk for uinnvidde nysgjerrige).

It Will Develop With or Without Us': The New Space Politics of Expertise and Advocacy in Post-Soviet Russia bygger på intervjuer med romfartseksperter og -interessenter og utforsker deres selv- og rolleforståelse samt deres forståelse av Russlands rolle i verden. Artikkelen innblikk i ekspertenes opplevde funksjon og verdensbilde gir innsikt med verdi også utover rom-feltet.

Å lese artiklene i kronologisk rekkefølge gir et morsomt innblikk i forfatterens egen utvikling, fra å følge en mer tradisjonell oppskrift i artikkel 1 til doktorgradens eget rammeverk er ferdigutviklet i artikkel 5. Den siste artikkelen, *Lines of Flight from Space Emire: Political Futures in Global Space Expansionism through Russian Imperial Space Fiction*, er også den mest krevende. Artikkelen fokuserer i likhet med artikkel 2 og 3 på kulturell produksjon, og spør hvordan romimperium produseres i russisk imperialistisk sci-fi-litteratur. I en analyse som tar for seg motiver fra seksuell fantasi og asteroiders agens til innfødte perspektiver, post- og transhumanisme finner Privalov et samskapende forhold mellom romimperium, postkolonial kritikk og russisk imperialisme.

Gjennom hele avhandlingen er Privalov opptatt av å se muligheter til konstruksjon av alternative sosiale og politiske fremtider i materialet han analyserer. Slik viser han vei ut av en fremtidsløs tilstand. Grepet er risikabelt, men maner til ettertanke. Resultatet er en bok som analyserer et imponerende variert kildemateriale på en engasjerende måte, og gir større forståelse av både det ytre rom og fremtiden som steder for politisk sprengkraft og med frigjørende potensial.